

Reflexioner. Stockholm, tryckt i kongl. tryckeriet, 1778

Gustav III, Konung av Sverige

1700-1829 61 G Br.

National Library
of Sweden

GUSTAF III, Reflexioner

E. A

Sthlm, 1778

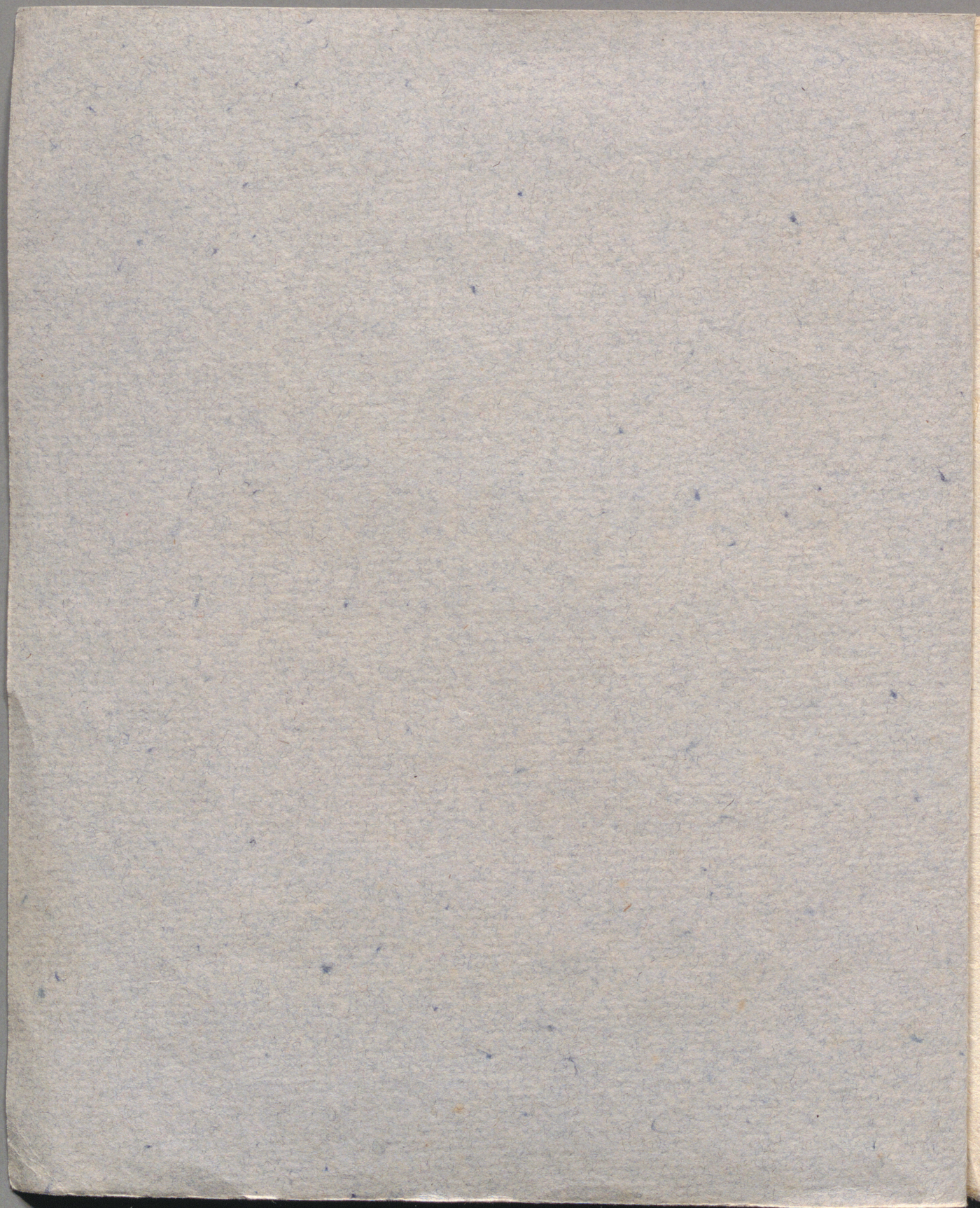
Sin. Lind

W. G.

Kost.

(P)

1700-1829

GUSTAF III

Sv. Saml.
SK. K.
Kost.
(Br.)
1700 - 1829

REFLEXIONER.

Stockholm, Tryckt i Kongl. Tryckeriet, 1778.

af Gustaf III

REPLIXIONER

Copyright © 1902 by the Board of Trustees of the University of Illinois

När Yppighet får inrota sig i et fattigt land, blifwer den snart des måst tryckande plåga. Man har härstädes sökt at sätta alla slags bonnar deremot, och har wid de almånna Riks-Möten Nationens röst altid högt ropat emot detta onda. Lagstiftande Magten har med hoptals lagar sökt uteslångas des öfwer handen tagande; men alt har varit förgåfves, siutdomen har i sit utbredande kullkastat alla motstånd, yppigheten i kläder har bibehållit sig och fortsarit, undersködd ej mindre af Fruentimrens mågtiga biffyer, at uti bruk af en klådedrägts-forme, som en annan Nation påfunnit, ej gifwa den ester i samma drägts prydnad och omstiften. *

* da. asterisk

När man icke kunde gå längre i utsökt smak å tygers art och utseende, icke eller i kostnad och dyrbarhet af Fruentim-
 mers-Klådernas garneringar, öfvertråffade modernes tåta
 ombyten alla öfriga nycker, och wållade dyrhetens så mycket
 mera tiltagande å alla de ånmen, som til modens omstapning
 tarfwades. Desse ånmen, redan för flere tider tillbaka til in-
 försel här förbudne, och til sit pris öfwer rätt wårde wida
 upfatte, til Lurendrägarens stadeslöshållande för åfventyret
 wid deras hemliga införande, mångdubblade utgifterne ytter-
 ligare för den behöfwande, och genom det wålde Dwinno-Rönet
 wer hiertan, har omsider ändt, at den oloflige införsen af
 sådana waror blifwit ansedd för en artighet och et medel at
 dem behaga.

Lagen är otillräckelig emot Opinioner. Genom strånghet
 kan man wål blifwa lydig: men i wissa fall är strångheten
 kraftlös och upmuntrar endast til olydnad. Erfarenheten är
 mera öfwertygande härutinnan, än slut-konstens alla sam-
 man-

manfogade skäl, och besannar hos oss, det Nationens Full-
 mågtige sedan 30 år tillbaka städse bemödat sig at utfinna me-
 del til hämmande af yppighet och öfverflöd i kläde-dräkter,
 men at ock i lika lång tid alla utvägar ej mindre sorgfälligt
 blifwit up tänkte, at göra de i detta ämne gifna lagar
 frugtlösa.

Så länge Utländskt Hofs kläde-drägt bäres, söker man
 äfwen likhetens ernående i den sammas dyrbarhet och prakt,
 och man följer trälaktigt modernas förändringar.

Den förste yngling, som ifrån sina resor hemkommer,
 eller den första främmersta af moder, som medför det sist up-
 fundne, förorsakar ständiga ombyten i så wäl Hofs- som
 Stads-drägten, och påföra icke allenast hwar och en enskilt,
 utan ock hela Riks-kroppen, de tungsta utgifter, så mycket
 mera förbätliga, som i det de stada handels-wägen, de tillika
 äro nelliga för stelftänkande förmågan, då man efterfinnar,
 huru et slikt nytt mode oftast leder sit ursprung från någon
 fåfång hiernas påfund af ena eller andra könet, om det icke
 kanste härflutit från sådane personer, hwars närings-sätt är
 äfwen så angenämt, som det är förakteligt.

Förgäfwes wil man hindra tull-försmällningar. En
 armée af tull-betiening försloge dertill näppeligen. Framfar-
 ne tiders erfarenhet och den närwarandes stic, å daga lägga
 nogsamf sanningen här af. Man behöfwer blott fasta ögonen
 på Rikets geographiska läge, för at finna våra kustes för-
 widsträcka at fredas emot luren drägare, så länge desse, af
 minst upmuntrade, icke sky de måst wägsamma tillag. Der-
 fore måste wi utrota det onda t i sin grund, och betaga oss
 möjelighet at längre copiera andra, genom det wi för altid
 af-

afslägga den nu warande forme af wår klådebonad, och stilla of från den utländska, samt sätta of utur stånd at önska alla de onödenheter, som hittils of öfwerswåmmat, och hwilka nu för tiden blifwit för of nästan oundärlige. Jag föreställer mig nogsamnt huru en sådan tanke (jag wågar säga just genom sin storhet) torde förefemna nu, sållsam, ja kanske of för långt drifwen, wid första påseendet; men denna utwäg blifwer dock den enda öfriga och tillräckeliga, at mota de olågenheter hwaröfwer klagas.

Wil man blott hafwa affeende på helsan och kroppens beqwåmlighet, winner man lätt et almånt inståmmande, at ingen dragt kan wara obeqwåmare ån den, som trånger alla de krops-delar den skyles, som man ej kan knåppa igen, som bewarar hwarfen bröstet eller låren, som år öppen genom sielfwa sin schnitt, och som genom nu warande almånna bruk år bleswen så trång, at den just derigenom från kolden icke bewarar de delar af wår kropp, som för helsans bibehållande fordra den måsta wårma. Sådan år likwål den klådebonad wi nu båre, upfunnen i Europas södra och warmare land-stref; men ingalunda giord för wårt Nordiska climat.

Wil man åter hafwa affeende på det utwårtens anseendet, twingas man snart at tilstå, det söga någon klådnad gifwes fulare och mindre behaglig för ögat, ån den wi båre. Jag åberopar mig endast witnessbörd af wåra måstare i god smak; jag menar Målare och Bildthuggare. Ingen af dem skulle wåga at klåda en Statue efter denna tidens costume, så litet passår den at falla i ögonens tycke.

Om wi efter Mans-dråkten på lika sätt grånsta Fruentimrens, finne wi dem söga bättre ån half-natue, blottstålde

för Nordiska köldens strånghet, deras halsar och halfröa ryggar skylde, deras armar betätte med handskar, mera tjänande at förwara från wädret deras hu, än at uteslänga kölden; wida skyfkiortlar, som, under det de tränga deras lif, lemna fritt utrymme åt wintrarnes strängaste kyla; det är mig ej tillåtit at längre sträcka min forskan; men kanste finnas bruk ännu mindre passande til det stränga climat, hwari wi lefwe. Wanan blott förmår frella rönet från den hastiga död, som deras drägt dem eljest skulle ådraga; men en förswagad helia bland fleste delen af dem, deras mångfaldiga nerv-studomar, de tåta convulsioner, som bland dem sedan några och 20 år tillbaka blifwit så gångbare, äro säkerligen en följd af skillnaden emellan Södra Europas kläde-drägt och det Norras climat. Om man då, i stället för en kall och owig klädebonad, antoge en drägt, mera wärmmande, mera beqwäm, mindre trång och tryckande, som bättre klädde, i det den skylde och bewarade, och som med de flere stycken, hwaraf den sammansattes, gagnade oss, at vara mer eller mindre warmt klädde, alt efter lustens omstiften, hwilka hos oss tåtare än annorstädes infalla; männe, säger jag, wi då icke wisligen förhöllo oss och handlade som klokt folk, hwilket, då det följer egna tankar, befrias ifrån en trälattig andras efterföljd. Ligger man til dessa stäl, hwad en god hushållning fordrar, synes icke minsta anledning til tvehogsenhet återstå.

Hwad Fruentimren beträffar, lemnar Rykland oss et friskt bewis wäl af det motstånd de i början gjort, men också af den korta tid samna motstånd waradt; de beqwämade sig willigt, öfwertygade om den nya drägens mera beqwämlihet och nytta. Det som här sökes är af än större wigt, nemligen, at jemte en mera beqwäm, wacker och för helsen nyttig klädebonad, afböja från våra Fruentimmer de odrägeliga och såfamt

fånga penninge-utgifter, hwartil främmande modens så tått infallande ombyten föranlåta. De bland dem som hafwa ynnogt försedde garderober torde wäl härwid i bör an wisa något motstånd, men jag byser ingen twiswel at de in icke snart finna åndringens nytta och at wanan sedermera stadgar hwad förnuftet begynt.

Inmedert'd tycker jag mig höra flere rop uphäfwa sig här emot. Jag ser farhoga och fördomar wäpna sig mot alla nyheter; Hwad! säger en, byta oia kläd dragten för en hel Nation? Jag swarar; hwarföre icke? om denna åndring blot har til föremål, at för alt'd uteslänga utländska moder, om den werkställes genom efterdomen, genom hogen at behaga sina förmån, genom lusten at lina de förnämste i Riket, om den införes sinaningom, godwilligt, utan twång, utan förordning, om dragten som i stället antag s är mera beqwäm, mera warm, mera g'ord efter climatets stik och framför alt mindre kostsam, medelst des wara tiähet och oförändrade forme, i jemförelse med ständiga ombytliheten af den man aflägger. Hwad! läser åter en annan säga, mot 18 Seculi slut wilia utmärka sig genom en kläde-dragt, som ei skulle likna andra Nationers? det wore at åter wilia blifwa Barbarer iust då Petter den I:sta i början af samma Seculo infört bland sit folk Europas costume, til deras så mycket snarare civiliserande. Hårt il swarar jag: Petter den I:sta faun Barbariska Seder, Högfärd, alstrad af okunnoghets, förakt för uplysta Nationer, en följd af denna högförd. Regenten efterkräf Wade mera åi des förerrådare, at nalkas det öfriga Europa, för at ock omsider ernå Sederna och de ädla Konsterne. Honom ågnade således på alt wis, at bringa sina undersätare til kannedom af deras ännu wida afstånd derifrån och af deras Barbari. Han wille förmå dem mot deras egen wilja, at med-

medgifwa de öfrige folkslagens framför dem ägande företräde. Sådän war hans Plan. Han kunde ej annat än mycket winna, då han eftersträfwade at likna andra. (*) Wi skulle kanske äfwen så mycket winna at bibehålla oss wid hwad wi redan äro. Wåra seder (jag wågar säga det til Nationens heder) öfwerträffa wida den södra delens af Europa, och måste wäl Swenska Nationen äga stort förråd af hedrande egenheter, för at icke hafwa blifwit aldeles bortskänd under 50 års anarchiff regering. Wane at under den willerwalla och split bland oss härskat, emottaga främmandes intryck, och styrde af främmande tankesätt intil närwarande regering, hafwe wi want oss at icke nog högakta oss sielfwa samt at sätta för mycket wärde på hwad utländskt är. Om Petter den I:sta med skäl borde söka, at hos sit folk utrota des nationella sätt at döma och tänka, för at wänja detsamma wid et sinnelag, mera fromt, mera uplyst, mera Europeiskt; om han säg sig nödsakad at säga til sine undersätare: uphören at mera wara Ryssar, blifwen Fransoser, Tyskar, Engelsmän, tror jag det för oss wara äfwen så angeläget at säga, förblifwen Swenske, waren det Edre Försäder warit hafwa under Edra fordna Konungar, tappre, trogne undersätare, lydaktige söner, ömsinte män, hulde säder, gode medborgare, trogne Christne, med et ord: waren hwad andre Nationer snart uphöra at wara, ikläden eder alla en esprit national, och jag wågar säga, at en national dragt härtil mera bidrager, än man tror. Detta torde wäl för mången synas en paradoxe: men förfarenheten är

(*) Man kan ej mistaga sig at här talas endast om Ryssa Nationen i Petter den I:stes tid och innan denne Prins omskapat sin Nation. Ryssland är nu wida skildt i seder och kunskaper ifrån hwad det war 1700, och det Petter den I:stes död hindrat honom at fullborda, har blifwit Catharina den II:dra förbehållit, hwilken det verkställer med samma framgång som han, fast med mera mennisko-kärlek.

är åter här den säkraste ledaren; den bewisar mera än de bästa slut = skäl.

Bland oss äro blott tvåänne Classer medborgare igenom kläddrägten ifrån den öfriga Nation skilde; Den ena af dem, är den Militariska, hwilken inom sig bibehåller en esprit de corps, som i egna ögon uphöjer dem öfwer andra. Låt nu oss nedstiga från högsta befälet til manskapet, männe icke den enighet som råder inom hwart och et Regemente, hwilket anser sig som en liten afskild Nation inom sig, beror mycket på likheten af klädnaden; utmärk en enda Bataillon deraf med annan uniforme, skal snart wisa sig den förändring som blotta klädnadens skiljaktighet werkar. Ifrån den stunden lärer af den Befälhafwande icke minsta företräde kunna lemnas åt den ena Bataillonnen framför den andra, utan at wäcka misnöje, och snart derpå fordna samdrägten bland den lilla nationen försvinner.

Prästerkapet är andra ståndet i Riket, skilgt ifrån de öfriga genom sin kläde-drägt. Des seder, des alswarsamhet, den aktning det bewisas, hänga mera wid densamma än man sig föreställer. Bleswe för de Andelige fritt och öppet, at efter behag anläggga werldslig drägt emellan de tider och stunder då de ej förrätta den almänna Gudstiensten, i likformighet med det misbruk som nu irritat sig i England; skulle man snart få se den fordna deras stånd tilhörige alswarsama anständighet dem öfwergifwa.

Ännu yppar sig et inkast. Hwärt, säger man, skola så många slags handwerkare taga wägen, som nu försörja sig med försärdigandet af hwad hörer til vår närwarande drägt? Inkastet wore betydande och skulle i första påseendet tyckas

B

swärt

svårt at uplösa; men i slike saker, wägleda omständigheternes
 gränstnig til rätta omdömmet. Påtom och då anmärka hwad
 slags handtwerkare man påstår drifwas til tiggarestafwen, och
 tvingas at flygta ur et fädernesland, der icke mera någon ut-
 wäg til föda för dem gifwes: Skräddare? De äro med sic
 handtwerk sysselsatte så länge kläder bäras. Stomakare? Wi
 behöfwe i alla tider stor. Hattmakare? Runda hattar eller
 trekantiga, gifwa dessa lika mycket at göra. Gulddragare
 eller de som hos oss försärdiga Guld- och Silfver-Galoner?
 Efter de förordningar och stadgar som ännu efterlefwes, är
 ej någon tillåtitt at sådane bära, utom de personer som höra
 til Hof-Staten och Militairen. Om i stället at bära galon fring
 kanten af hatten, man med densamma omgifwer kullen af
 hatten, är deruti ej mera ombytt än stället. Sant är wäl at
 några alnar mindre deraf torde åtgå; men om och så wore,
 lindras i lika mon utgifterne för den mindre förmögne Offi-
 ceraren. Desutom har allaredan det inkomme nyare bruket
 härutinnan mera gjort, och galonerade hattar äro nu ur-
 modige. Gördelmakare som försärdiga metall och förgylde
 måfings-knappar? Hela Militairen, i hwad uniformer den
 och klädes, kan dock deri aldrig umbära metall-knappar, och
 hwad andre personer widkommer, ses nu mera rätt så bära
 knappar, gjorde i Sverige; Om man derom noga undersöfkte,
 skulle de fleste finnas antingen Franske eller Engelske. Klädes-
 Fabriqueurerne? Icke allenast blifwer den nya kläde-dragten
 i almänhet af kläde, utan får den äfwen bäras wid Hofwet,
 hwarjemte hela militairen icke kan umbära sina kläder af kläde
 gjorde, hwilket alt bereder en rik affätning för klädes-tilverka-
 ren; men då färgorne en gång äro utstakade, hafwa ej me-
 ra wåre Fabriqueurer at befara en så stor inpractisering som
 hittills af främmande klädes-lorter, och i synnerhet Ratiner,
 som nu för tiden så til sägandes öfwerflöda i alla Stockholms
 frams

fram bodar. Samme Fabriqueurer måge hädanefter blott söka större förbättring i färgningen, och genom des wundne fullkomliga godhet i deras kläden, kunna de försäkra sig om god försälgning framför utlänningens.

Hvad åter angår de så Silkes-Fabriquer, som ännu kunna vara hos oss öfrige; är ostridigt för dem fördelaktigare, at blott försärdiga tyger af en färg, om hvars af-sättning de ej kunna misräkna sig, än at städse med förlust täfla med de utländske façonerade dem de ändå ej kunna til lika godhet och utseende åstadkomma, eller hinna at efter-göra desseinen, innan modet deraf allaredan är förbi. Öter-står således endast de, som handla med moder, för hwilka någon förlust kunde upkomma, efter desse troligen icke mera få sine waror affatte til dubbelt och ofta tredubbelt öfwer deras wärde. Men som Fruentimmers hufwudbonader, af mindre betydenhet för Staten, fast en ganska kår sak för dem sielswa, ej widröras; så torde dessa handlerstor med moder, ändå alt d sinna et widsträckt sält at utöfwa deras håndighet, och tilräckeliga utwägar at winna deras lifsuppehälle.

Men ännu torde någon säga: hvarsöre skal en kläde-drägt ombytas, då til yppighetens hämmande i den som nu bäres, endast behöfdes et af Regenten å daga lagt behag, at med beröm utmärka dem, som flydde all utsökt granlåt, och deremot uppenbart ogilla de öfrige, som genom dyrbarheten i sina drägter, fastade sig i dåraktiga utgifter, söga öfwerensstämmande med deras förmögenhet? Jag begär endast at man kastar ögonen på det öfriga Europa, då man snart skal sinna swar på detta inkast. Alla sika efter at härma och wara de förste som antaga främman-

de moder, ja stelfwa de folkslag som styras af Förstar, hwilke minst winlägga sig om prydnad i kläder? Hwem känner icke en Stor Regents förakt för sådana prydnader. Wördad i Europa, fruktad och åtludd i sina minsta tycken af sina undersåtare, hwilkens lifstid blifwer märkwärdig i alla tideböcker, och som wid qwällen af sin lefnad sett sig, så tillsägande, Europas Skiljoman, har han likwäl icke med så stora titlar, med så mycken rätt at kräwa lydnad, förmått dem som äro wid des Hof och ej äro Militairer, at icke kläda sig i des Eget Slott med främmande tyger, hwars införsel dock i hans land är på det strängaste förbuden. Prinsessorne af des Eget Hus bära under des ögon ej andra tyger och granlåt än utifrån införskrefne, då likwäl Fabriquerne i des länder ernått en högd af godhet, hwilken föga eftergifwer de utländska. Til sådan grad är kläde-drägtens begärlighet menniskorna om hiertat; til sådan högd kan tilgifwenhet för moderne, och serdeles deras roande omskiften, bemästra sig deras stinen, som bära enahanda forme af klädebonad med en utländsk nation.

I öfrigt hwad här sökes, är at dämpa eller snarare at för alltid utrota de så jemnt fortsarande ombyten af moder, hwilka nu så tiltagit, at om et Fruentimmer wisade sig denna tiden lika klädd som hon war endast för fem år sedan, skulle man redan finna henne uråldrig och föga bättre än löjelig, hwilket alt påfört oss en ny slags yppighet, okänd af dem som framför oss lefwat, och i synnerhet plågsam för dem af könet som bo i landsorterne, hwilka efter et eller hōast 2 års frånwaro från Hufwudstaden finna sig nödsakade at förnya hela deras förråd af kläder. Denna yppighet, så nyttig den ock kan wara för et rikt land, der alla rudimaterier som til den sammas underhåll tarfwas, finnas

slags

nas i öfverflöd, der modernas tåta omskiften snarare äro en föll till ny rikedom, genom den stattlägnings som främmande sig underkastade; så dödande förderf påförer den dock en fattig Stat, som måste hämta från utlåningen dessa behof.

Ändteligen hafwe wi hunnit till sista mötet, som skulle synas det starkaste, det mäkt öfvervinnande. Här frågas: Hwad skola wäl wåra samtida tänka, när wi wilje så långt afvända oss ifrån dem? De lära tro och snart gå tillbaka till fordna Barbarismen. Jag wågar swara, om de gilla de skäl som föranlätit oss at byta om costume, om de finna klokt at wi welat wälja oss en drägt, beqwäm till sin egen skap, förnam afwen i utseende genom sin enfald, då wi icke warit nog förnögne at upnä deras drägters dyrbarhet, eller nog willige at efterfölja deras öfverflöd, lära och snart deras bifall följa, men om bland myckenheten nog lättfinta sinnen skulle gifwas, som trodde et folkslag Barbarer för det de buro kläder, kortare eller längre skurke än hos dem; swarar jag dem: I hören icke till det 18:de Seculum; den sunda Philosophie som der fått uplysa wiffarelser och bortsjaga fördomar, har ännu ej hunnit till eder. Det är denna Philosophie jag kallar till mitt förswar; icke den förderfveliga, som underwisar at förakta allt, at kufwa förnuft med åtlöje, som tillskapar lecter, och som för at ensam härsta, fullkastar allt hwad borde wördas; jag wåd ar till den wälgörande Philosophien, som i det den undanrödjer alla skadeliga fördomar, alla de små betänkligheter (som merendels läggas i wägen at afhålla från stora ändamål) ensam förmår sätta nyttiga ting i liuset, samt älskar at hedra med sit upmuntrande bifall hwart dristigt företag, som riktas till ostridigt allmänt wäl. Sådant är, wågar jag säga, det ombyte jag här föreslagit; det läser

säkerligen utgöra en märkelig epoque i detta Rikes Historia. Af följderna skal man snart känna sanskyldiga nyttan, och kanske gifwe wi et efterdöme, som flere folkslag torde åtfölja.

Ungrarne bibehålla ännu den drägt de af ålder burit. Rycka Keisarinnan, drefwen af samma det ädelmodiga tankesätt, som uphöjer Henne icke mindre öfwer des kön, än des samtida, och för at icke längre härma de Utländske bruk, har redan återställt Fruentimren wid sit Hof en nationel drägt. Bohlen, som redan så mycket förlorat i sitt anseende, sysselsätter sig med sin hushållning nu, och synes wilja återtaga sin fordna drägt. Skyndom oss då at föregå andra, och undwikom den förtreten, at, sedan wi warit de förste som wäckt denna tanka, wi skulle blifwa de sisse at den fullfölja och verkställa.

Den 16 Februarii 1778.

